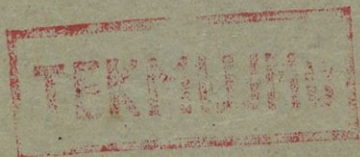

EDV. KARDELJ:

POT

NOVE

JUGOSLAVIJE

90515

D 2010 / 15370

Edvard Kardelj:

Pot nove Jugoslavije

I.

Mislím, da ne bom pretiraval, če rečem, da je narodno osvobodilni pokret v Jugoslaviji ena od najvažnejših strani te vojne. Tu ne mislim samo na njegovo vojaško stran, ki nedvomno predstavlja pomemben doprinos naših narodov splošni fronti zavezniških narodov proti hitlerjanskim imperialistom, -ne, jaz tu v prvi vrsti mislim na njegov politični pomen. Naši narodi so se začeli osvobajati od okupatorja s svojimi lastnimi silami in so pri tem začeli odstranjevati srede Hitlerjeve 'Evropske trdnjave' vse tisto, kar je v stari Jugoslaviji zastrupljalo medsebojne odnose naših narodov in kar je preprečevalo ljudskim množicam, da bi svobodno izrazile svojo voljo. Oni so s tem postavili temelje za izgradnjo svoje skupne domovine. Potemtakem Jugoslavija za svobodoljubne sile ni več samo eden od zaveznikov v borbi proti fašističnim osvajačem, ona istočasno predstavlja določeno pot izgraditve ljudske demokracije, ki raste iz težkih izkušenj preteklosti. Naši narodi so z lastnimi silami in orožjem, ki so ga zaplenili sovražniku, začeli osvobajati svojo domovino in s tem so si priborili tudi pravico, da svobodno odločajo o njeni izgradnji. Zato je pozitiven ali negativen odnos proti narodno osvobodilnemu pokretu v Jugoslaviji, bolje povedano pozitiven ali negativen odnos do vprašanja,

ali imajo narodi Jugoslavije pravico, da sami na demokratičen način urejujejo svoje življenje - postal neke vrste merilo za iskrenost protifašističnih stališč in pojmovanj. Po odnosu do nove Jugoslavije se preizkušajo na dejanju demokratični principi, ki so bili formulirani in proglašeni z besedami. Naravno je, da z ozirom na ta dejstva narodno osvobodilni pokret v Jugoslaviji upravičeno računa na pomoč in podporo vseh svobodoljubnih demokratičnih ljudi v svetu.

V zavezniškem svetu so nekateri ljudje, ki odrekajo narodno osvobodilnemu pokretu pravico, da bi volil v imenu narodov Jugoslavije. Mi proti takemu stališču ne bomo navajali rezultatov volitev in plebiscitov, čeprav bi lahko navedli prepričljive podatke tudi teke vrste. Proti takemu stališču najbolj prepričljivo govori dokaz vroče ljudske krvi, ki jo naši narodi v teku treh let iz dneva v dan prelivajo za svobodo svoje domovine. Danes se na začetku četrtega leta osvobodilne vojne naših narodov bori proti narodno osvobodilni vojski Jugoslavije 580.000 sovražnih vojakov: Nemcev, Bolgarov, Madžarov, domačih izdajalcev, plačanih arnavtskih band, Mussolinijevih 'republikanskih' fašistov itd. Od tega znašajo sile domačih kvislingov, (okupatorjevih sodelavcev) Paveliča, Draže Mihajloviča, Nediča in Rupnika okrog 170.000. Pa vendar na osvobojenem ozemlju nepretrgano delajo organi narodne oblasti, vrše se volitve, delajo svobodne ljudske šole in gledališča, ustvarjajo se prvi znanstveni inštituti, spravljajo se v pogon tvornice in delavnice. Ali bi bilo vse to možno, ali bi

vse to mogla izdržati vojska, ki nima podpore od ljudstva? Ali bi tudi gibanje, ki nima podpore ljudstva moglo - pod takimi pogoji - organizirati zaledje?

Narodno osvobodilno gibanje se je razvijalo v Jugoslaviji ne samo brez volje, ampak tudi v stalni borbi proti 'uradnim' jugoslovanskim vladam v emigraciji, ki so za svojo vojsko proglasile izdajalske tolpe v službi okupatorja. Borci na fronti osvobodilne vojne in milijoni civilnega prebivalstva, ki so vsled svoje ljubezni do svobode in svoje pripravljenosti, da zanjo žrtvujejo svoje življenje, prenašali nepopisno trpljenje, pa so za vse to dobili od svoje 'lastne' vlade namesto priznanja in pomoči nož v hrbet in ne sramno klevetniško gonjo. Nikdar ne bom pozabil srbskega kmeta - partizana iz Bosne, ki so mu, ko je v začetku 1942. leta poslušal kako agentje izbegle jugoslovanske vlade hvalijo po zavezniški radio postaji izdajalce v službi okupatorja in objavljajo njihova odlikovanja - pritekale solze brezmejnega gneva. Niti en ljubljanski patriot ne bo nikdar pozabil leta 1941, ko so jugoslovanski izdajalci v emigraciji v času največjih pokoljev talcev v Ljubljani, izkoriščajoč neobveščenost zavezniške javnosti, nudili javno pomoč in pohvalo onim, ki so dajali italijanskim fašističnim krvnikom spiske talcev za streljanje. To so dokazi proti onim, ki narodno osvobodilnemu pokretu odrekajo pravico, da bi govoril v imenu narodov Jugoslavije. Brutalni, moralni in fizični pritisk nasilja in laži, ki so ga izvajali okupatorji in 'domača vlada', je moglo vzdržati sa

mo gibanje, ki je bilo povezano z narodom z neštetiimi nitmi, ki je dejansko -narod sam.

Toda samo to dejstvo istočasno dokazuje, da so razni emigrantski in notranji protifašistični (fašistom prijazni) reakcionarji in politikanti, ki danes 'v imenu srbstva' ali nečesa drugega vstajajo proti demokratičnim odlokom svobodoljubnih predstavništev narodov Jugoslavije - že zdavnaj izgubili pravico, da govorijo v imenu naroda. To dejstvo je samo zunanji odraz globoke spremembe v odnosu političnih sil, ki je nastala po aprilskem zlomu in se še bolj pogloblja v teku narodno osvobodilne vojne.

Dokazi gospodov, ki narodno osvobodilnemu pokretu odrekajo pravico, da bi govoril v imenu narodov Jugoslavije, so zelo prostaški. Oni imajo v glavnem dve 'teoriji' o značaju narodno osvobodilnega gibanja v naši domovini. Eni pravijo, da je narodno osvobodilno gibanje popolnoma komunistično in da svoje revolucionarne komunistične cilje skriva s frazami o narodno osvobodilni borbi. Za stopniki te 'teorije' črpajo svoje dokaze iz raznih goebbelsovskih kuhinj v naši domovini in imajo za cilj razbijanje vsenarodne e notnosti našega gibanja. Zastopniki te 'teorije' mislijo, da v borbi za uničenje narodno osvobodilnega pokreta ni treba izbirati sredstev, in da se zato tudi ni treba sramovati niti oboroženega sodelovanja z okupatorjem. Ta 'teorija' je postala znak razpoznavanja odkrite in prikrite Hitlerjeve agenture v naši domovini in drugod. Ona direktno pelje na izdajalsko službo (direktno vodi se na izdajničko službo) okupatorjem

proti lastnemu narodu.

Medtem pa druga 'teorija' trdi, da se v Jugoslaviji prav za prav nič ni bistveno izpremenilo in da je narodno osvobodilni pokret samo predhodna koalicija raznih političnih skupin itd. In ker je temu tako-pravijo zastopniki 'teorije'- je popolnoma možno in potrebno, da se na osnovi popolne enakopravnosti med seboj pomirijo izdajalci v službi okupatorja in narodni borci za svobodo, da tako prvi kot drugi 'pozabijo' na preteklost in ponovno vzpostavijo 'domovini' za konite ustanove, ki so predvidene z oktroirano (vsiljeno) protidemokratsko ustavo iz l. 1931 s tem ciljem, da zajamčijo protiljudski režim. Avtorji - te 'teorije' pri tem molče grede preko dejstva, da se izdajalci niso niti kesali, da celo niso niti prenehali sodelovati z okupatorjem, ampak sonasprotno postali slepo orožje v rokah okupatorja. Jasno je, da gre ta 'teorija' dejansko za to, da se narodom Jugoslavije odvzamejo sadovi narodno osvobodilne borbe.

Toda te 'teorije' niso samo sovražne v odnosu do naših narodov, ampak so tudi daleč od dejanskih odnosov političnih sil v domovini. Vsi nadaljnji argumenti, argumenti proti prvi 'teoriji' so odvisni, ker je razkritkan sam razvoj in struktura narodno osvobodilnega gibanja. Prav tako pa je zgrešeno drugo mnenje, ki se včasih pojavlja celo v dobro namernih krogih, da se namreč v Jugoslaviji ni nič bistveno izpremenilo. Naše narodno osvobodilno gibanje predstavlja tako po svoji notranji izgradnji kakor po svoji zgodovinski vlogi nekaj novega, v bistvu

različnega od katere koli politične formacije v stari Jugoslaviji. Nesparno bi bilo misliti, da demokratične oblike, ki so jih naši narodi izgradili v teku osvobodilne borbe ne bodo imele odločilnega vpliva na bodočnost njihovega političnega in državnega življenja. Res je, da spremembe, ki so se do godile, niso prekoračile okvira obstoječih socialnih odnosov in sploh nimajo takih teženj, toda one vendar pomenijo odločno likvidacijo onih institucij, ki so bile v stari Jugoslaviji izraz narodnega zatiranja in duščenja ljudske volje. Zato se mora tisti, ki hoče biti pravičen do nove Jugoslavije in njene borbe in hoče videti realne perspektive njenega razvoja, lotiti resne analize do godkov in sprememb v Jugoslaviji.

II.

Dvoje dejstev je bilo začilnih za razpoloženje ljudstva po aprilskem zlomu in ti dve dejstvi sta pogodili razvoj narodno osvobodilnega gibanja naših narodov. To je najprej velika mržnja naših narodov do okupatorjev in njihova čezdalje večja pripravljenost, da se z orožjem v roki bore proti njim za svojo svobodo in neodvisnost in globoko razočaranje ljudskih množic v vrhove stare Jugoslavije, njenih starih uradnih strank in političnih formacij - vseh onih faktorjev, ki so s svojo politiko pripeljali do sramotnega poloma v aprilu 1941. Naravno je, da so morala ta dejstva vplivati na ves razvoj političnega življenja v Jugoslaviji tudi pod okupacijo. To so okvirji, v katerih

se je izvršila tako velika preureditev političnih sil v Jugoslaviji, katere pomen gre preko okvira narodno osvobodilne vojne in bo dal svoj pečat vsemu bodočemu razvoju naših narodov.

Jasno je, da ta preokret ni prišel popolnoma nenaadno in ga ni mogoče objasniti izključno z dejstvom okupacije. Nekateri od osnovnih pogojev tega preokreta so bili stvarjeni še v stari Jugoslaviji. Naši narodi so pokazali mnogo preje, da so pripravljeni za borbo proti fašističnim imperialistom in njihovim pomagačem v notranjosti. Prav na tem vprašanju sta se razvili v Jugoslaviji tudi dve glavni politični liniji, ki se vlečeta skozi vse politično življenje stare države. Protifašistične in ostale protiljudske reakcionarne skupine, ki so bile stalno na oblasti, so sprevajale odkrito politiko sodelovanja s fašističnimi imperialisti. Vsa njihova politična delavnost je šla za postopno likvidacijo vseh notranjih in mednarodnih pozicij Jugoslavije, ki so jo vsaj do neke mere štitele pred fašističnimi osvajalci. Ne prestano sovražno zadržanje proti SSSR, slabljenje političnih zvez s Francijo in Anglijo, razbijanje Male antante, sklepanje trgovskih pogodb z Nemčijo in Italijo, plodne politične pogodbe z Madžarsko itd. - vse to so dokumenti, ki obtožujejo krivce aprilske katastrofe. Oni pričajo, da je bila politika teh klik dejansko politika postopnega razoroževanja Jugoslavije.

To je bila politika ljudi, ki so se bali svojega lastnega ljudstva. Iz istega razloga in vzporedno s tako zunanjo politično li-

nijo je bila sprovedena tudi reakcionarna, protinarodna notranja politika. Vsa politika od šestojanuarskih režimov do vključno režima Cvetkovič-Maček, je bila le nepretrgana veriga odvzemanja demokratičnih pravic ljudstvu, zastrupljanje notranjih medsebojnih odnosov narodov Jugoslavije in slabljenje njihove enotnosti.

Tisti, ki so ignorirali tako politiko, so delali račun, ki se je pokazal za napačnega. Oni so namreč računali, da bodo s sodelovanjem s fašizmom rešili svoje notranje pozicije pred čezdalje močnejšim demokratičnim pritiskom narodnih množic in da bodo s tem istočasno rešili tudi navidezno obliko neodvisnosti Jugoslavije.

Malo je narodov, ki bi imeli kakor naši, tako bogate zgodovinske izkušnje, ki jim govore, da teka politika ni realna in da vodi v neizbežno katastrofo. Vse XIX. stoletje po meni za nas v tem smislu grenko izkušnjo. Kar so naši narodi vezali usodo svoje svobode na reakcionarne sile v svetu, so padli še v globljo sužnost. To se je zgodilo tudi tokrat. Mali narodi ne morejo biti zavezniki fašističnih imperialistov. Vse države, ki so se vezale s Hitlerjem, so se neizbežno spremenile v njegove kolonije. To dejstvo je eno od neločljivih lastnosti fašističnega 'totalitarizma'. Jugoslavijo je vlada Cvetkovič - Maček pripeljala na rob popolne kapitulacije ravno s pristopanjem k bloku 'Trojnega pakta'. To je bil začetek aprilske katastrofe in teh ljudi ne bo mogel nihče rešiti težke odgovornosti pred našimi narodi.

In prav v času teka politične vlade Cve-

tkovič-Maček se je začelo zbiranje vseh onih, ki so bili mnenja, da je neodvisnost naših narodov možno rešiti samo z razbijanjem fašizma in sil, na katere se on opira. V cilju ohranitve neodvisnosti naših narodov je bilo potrebno, da se že v osnovi spremeni vsa zunanja politika stare Jugoslavije - in to v smeri povezovanja z onimi silami, ki bi nam mogle dati pozitivno pomoč in biti naša realna opora v borbi proti fašistični agresiji. Razen tega je bilo potrebno spremeniti vso notranjo politiko in to v smeri ostvaritvena cionalnih in demokratičnih zahtev naših narodov. Če se je hotelo, da bi ljudske množice branile Jugoslavijo, potem je bilo treba iz nje najprej napraviti njihovo resnično domovino. Ta linija v onem času še ni mogla postati zastava širokega, organiziranega gibanja, pa vendar so ljudske množice Jugoslavije 27. marca 1941. manifestirale prav to linijo. Ona je bila ta dan prvič formulirana na ulicah naših mest. Na ta dan je dejansko napravljen odločilni korak v formiranju narodno osvobodilnega gibanja.

Zahvaljujoč temu dejstvu so se narodi Jugoslavije po aprilski katastrofi sorazmerno hitro znašli in dvignili zastavo odpora. Hitler je namenil naši domovini težjo usodo, kakor kateri koli drugi okupirani deželi v Evropi. Razkosanje države, razkosanje ozemlja posameznih narodov, načrtno organiziranje masovnih medsebojnih pokoljev Hrvatov, Srbov in muslimanov, v katerih so izginili sto tisoči ljudi; izseljevanje deset in deset tisočev južnih Slovanov itd. itd. - to je začetek Hitlerjevega gospostva v Jugoslaviji. In danes

noben pošten človek ne more zanikati, da je samo narodno-osvobodilni odpor zaustavil ta proces fizičnega iztrebljevanja naših narodov.

Aprilska katastrofa je med našimi narodi popolnoma razgalila bistvo izdajalske politike protinarodnih režimov bivše Jugoslavije. Z razvojem osvobodilnega gibanja naših narodov je postala izdaja čezdalje bolj oči vidna. Iste protiljudski klike so nadaljevale tudi sedaj v novi obliki staro politiko sodelovanja s fašizmom. Logično je, da so skupine, katerim je bilo sodelovanje s fašizmom dolga leta osnovna politična 'ideja' in ki so v novih prilikah začela z odkritim ali prikritim sodelovanjem z okupatorjem, postale nosilec politike okupatorjev in s tem tudi nacionalni sovražnik svojega lastnega naroda.

Borbenei odpor proti okupatorjem je vzvalovil široke ljudske množice. Oblike zatiranja, ki jih je Hitler naložil našim narodom, so bile tako barbarske in uničujoče, da se je moralo proti njim dvigniti vse, kar je bilo kakor koli povezano z usodo svojega naroda. Začelo je razpadanje starih strank in njihovih vrhov. Pošteni ljudje iz teh vrhov so začeli zapuščati izdajalce. Politična linija formulirana 27. marca na beograjskih ulicah in po vsej Jugoslaviji, konkretizirana sedaj v novih prilikah v paradi enotnega odpora okupatorju in njegovim pomagačem, je postala sedaj zastava onih, ki so iskreno ljubili svoj narod in ki so zares hoteli boriti se za njegovo osvoboditev. Tako se je začel razvoj narodno-osvobodilnega gibanja,

ki se je kmalu pretvorilo v veliko silo.

Za prve začetke oborožene narodno-osvobodilne borbe je značilno to, da so se k orožju dvignili najpreje najbolj borbeni deli delavcev in napredne inteligence pod vodstvom komunistične stranke. Na to so se borbi naglo in v množici pridružili kmetje in drugi ljudski sloji, in je narodno-osvobodilno gibanje poprijelo obliko občega narodnega odpora. Izjeme so bile samo Bosna in srbski deli Hrvaške, kjer so se srbski kmetje takoj po okupaciji začeli dvigati k orožju, da bi ubranili svoje golo življenje pred ustaškimi pokolji. Mobilizacija kmečkih množic v osvobodilni borbi predstavlja nedvomno največjo politično zmago narodno-osvobodilnega gibanja. Pretežna udeležba kmečkih množic v osvobodilni borbi, kar je danes značilno za vse dežele v Jugoslaviji, da je našemu gibanju ono širino in masovno oporo, brez katere bi partizanski način bojevanja bil nemogoč in obsojen na propad. To se posebno nanaša na srbske kmečke množice, ki imajo to zgodovinsko zaslugo, da so svojim množičnim sodelovanjem v borbah 1941. in 1942., ko je v drugih naših deželah bilo na rodno-osvobodilno gibanje šele v začetku, da so to gibanje učvrstile politično in vojaško, s čemer so bili položeni trdni temelji za njegov nadaljnji razvoj.

Posebno je treba poudariti, da se je inteligenca pri nekaterih naših narodih po svoji veliki večini pridružila narodno-osvobodilnemu gibanju. Na Hrvaškem in v Sloveniji n. pr. ni skoro niti enega kulturno ali znanstveno količkaj pomembnejšega imena, ki ni

zajeto v narodno-osvobodilnem gibanju. Temu gibanju so se pridružili prav tako tudi pomembni deli inovitih slojev: industrijcev, trgovcev itd. To posebno velja za tiste dežele, ki jih je okupacija ekonomsko najteže zadela, kot n.pr. Slovenija in Macedonija. Ni bil slučaj, da so italijanski fašisti v Ljubljani streljali kot talce poleg delavcev in intelektualcev itd. tudi mnogo industrijcev in trgovcev. Podobno so delali Nemci v Beogradu in v tistem delu Slovenije, ki so ga oni ckupirali.

V samem razvoju narodno-osvobodilnega gibanja se izraža tudi karakter tega gibanja. ta razvoj je značilen proces formiranja občene narodnega narodno-osvobodilnega gibanja. Naravno je, da to gibanje ni postavljalo in tudi ni moglo postavljati nobenih zahtev, oziroma radikalnih socialnih sprememb. V izjavi Vrhovnega komandanta NOVJ, tovariša Tita in predsednika AVNOJ-a Tov.čr. Ribarja, ki je bila objavljena v začetku 1943. leta, je izrecno naglašeno, da narodno-osvobodilno gibanje nima za cilj spremembe socialnega reda, ali da bi vršilo kakršne koli radikalne socialne spremembe, ampak samo, da osvobodi naše državo in zasigura narodom Jugoslavije nacionalne in demokratske pravice. Narodno-osvobodilno gibanje potemtakem ni nikjer posegalo v lastninske odnose. Omenjena izjava je potrjena tudi z deklaracijo II zasedanja AVNOJ-a od 29. do 30. novembra 1943. leta. To stališče ni samo dokaz dejanskega stanja v Jugoslaviji, ampak je istočasno ena od osnovnih postavk politike vodstva narodno-osvobodilnega pokreta.

Proces narodno-osvobodilnega gibanja ni šel pri vseh narodih Jugoslavije po isti poti in z istim tempom, toda obča linija razvoja je bila vendar ista. Narodno-osvobodilno gibanje se je razvilo čez stopnje obče narodne vstaje najprej v srbskih deželah, Crni gori in Srbiji in v srbskih predelih Bosne in Hercegovine ter Ervaške. V drugi polovici 1941. je narodna vstaja zajela ogromno večino prebivalstva teh dežel. Ta vstaja je imela odločilen pomen za vso Jugoslavijo. Njeni uspehi so aktivizirali ljudske množice v vseh naših deželah. Toda ta vstaja je takoj prvi dan naletela na odločen odporne samo okupatorja, ampak tudi združenih velikosrbskih klik v domovini in v inozemstvu. Našim narodom ni nihče zadel tako podlega in izdajalskega udarca v hrbet, kakor so to storile ravno te klike, zbrane okrog Mihajloviča, emigrantskih vlad in Nediča proti lastnemu srbskemu narodu. Pokazalo se je, da so postale velikosrbske klike najtrdnjše opora okupatorjev in da pomenijo najbolj nevarno krožje okupatorjev za razbijanje borbene enotnosti naših narodov. Vstaje v Srbiji 1941. so zadušile v krvi nemške divizije s pomočjo izdajstva Draže Mihajloviča. Združene velikosrbske klike od Nediča do emigrantskih vlad, so napravile vse, kar so mogle, da bi ljudstvo do kraja demoralizirale in da bi z demagogijo in nasiljem udušile njegovo težnjo, da se dvigne proti okupatorjem. Nikjer pritisk sovražnika ni bil tako silen kakor v Srbiji in nikjer izdajalci ni so tako vsestransko podpirali okupatorski teror, kakor so to delali izdajalci okrog

Nedića, Mihajlovića in emigrantskih vlad. Ta dejstva so v veliki meri zadržala masovni razvoj narodno-osvobodilnega pokreta v Srbiji. V Bosni in Črni gori se je narodno-osvobodilno gibanje po prvih ofenzivah ponovno dvignilo in postalo še udarnejše in čvrstejše navznoter, v Srbiji je ta proces šel težje in počasneje, dokler ni 1944. ponovno začel valoviti, zavzemati vse večji razmah.

Na Hrvaškem se je narodno-osvobodilnemu pokretu v samem začetku pridružila večina demokratskih vrhov strank srbskega naroda, do čim je proces diferenciacije v vrhovih hrvaških političnih strank šel mnogo počasneje. Toda gibanju so se posebno v poslednjem letu pridružili najvidnejši demokratično razpoloženi ljudje iz vrhov HSS, ki je v preteklosti bila nedvomno največja stranka na Hrvaškem. Drugi del vodilnih ljudi HSS je medtem prešel na pot sodelovanja z okupatorji in ustaši.

Ti dve dejstvi imata svoje začetne vzroke še v razvoju HSS v bivši Jugoslaviji. HSS je nekaj časa igrala nedvomno demokratično progresivno vlogo, a je v poslednjih letih bivše Jugoslavije čezdalje bolj postajala orožje reakcije. HSS je nastala in se razvijala kot kmečka stranka, a je v poslednjih letih v njeni politiki čezdalje bolj prihajal do izraza del najreakcionarnejših krogov hrvaškega naroda. S tem se edino tudi more razumeti reakcionarni sporazum Mačka s Cvetkovičem 1939. leta, nato protidemokratska linija Mačkove politike po njegovem prihodu na oblast in dejstvo, da je Maček še nekoliko s svojimi ljudmi bil najodločnejši

pobornik za pristopitev k 'Trojnemu paktu' itd.

Politika Mačkove grupe po okupaciji je prav tako v zvezi s preteklostjo stranke. To je bila politika navidezne pasivnosti proti okupatorju, a dejanske borbe proti razvijanju odpora okupatorju in vstašem; ona je bila ves čas podpora ustašem in okupatorjem. One so čezdalje bolj prehajale na stališčena rodno-osvobodilne borbe. Skupaj z njimi so prehajali tudi mnogi ugledni prvaki HSS. Ti so na osvobojenem ozemlju Hrvaške stvorili svoj center, ki je ostal zvest prvotnim demokratskim idejam in težnjam hrvaškega kmečkega gibanja, težnjam kakor sta jih formulirala brata Radiča. Za tem centrom stoji danes velika večina pristašev HSS. Na ta način je na Hrvaškem stvorjena močna narodno-osvobodilna fronta, kar je največ doprineslo širckemu razmahu narodno-osvobodilne borbe na Hrvaškem.

Proces razvoja narodno-osvobodilnega gibanja v Sloveniji je šel zopet drugo pot. Tam je komaj 10 dni po pcolnu Jugoslavije na politični konferenci skoraj vseh političnih strank in skupin, izvzemši vodstva dveh strank, ki sta bili nosilca diktature / JRZ in JNS /, formirana enotnost vodstva Osvobodilne Fronte slovenskega naroda, t.j. narodno-osvobodilne borbe v Sloveniji. Dosežena enotnost je paralizirala skoro za celo leto in pol vsako aktivnost izdajalskih vrhov bivše JRZ in JNS, ki so se šele po strahotnih okupatorskih ofenzivah koncem 1942, mogli pojaviti kot odkriti pomočniki okupatorja. Toda svojih političnih pozicij v narodu niso mogli več obnoviti.

V Macedoniji, kjer je bilo vsako politično življenje desetletja dušeno od strani raznih tlačiteljev, se je sedaj prvič po nacionalnih uperih v začetku sedanjega stoletja, formiralo resnično narodno vodstvo iz najbolj borbenih in najbolj svobodoljubnih elementov macedonskega naroda. Elementarna sila macedonskega osvobodilnega pokreta je tako močna in ujedinjujoča, da ne dopušča, da bi se peščica prodanih izdajalcev macedonskega naroda, kakor so Vanca Mihajlov, Skatrov, Kitincev i.dr. uveljavili kot politični faktor v Macedoniji.

V začetku je Vrhovni štab NOVJ vezal vsa ta gibanja narodov Jugoslavije v enotno fronto. On je bil ne samo vojaško ampak tudi politično središče in splošno jugoslovansko vodstvo. V novembru 1942. leta so se direktno povezala vsa ta gibanja na prvem zasedanju AVNOJ-a. Takrat so bili polčlenjeni temelji enotne narodno-osvobodilne fronte vseh naših narodov. Na drugem zasedanju AVNOJ-a so bili formirani v obliki Nacionalnega Komiteta in Predsedstva AVNOJ-a ne samo organi narodne oblasti na osvobojenem ozemlju, ampak tudi resnično široko narodno vodstvo enotne Osvobodilne Fronte narodov Jugoslavije.

III.

Narodno osvobodilno gibanje je vzelo kot osnovno obliko svoje oborožene borbe partizanski način bojevanja in ga razvijalo od samega začetka od majhnih skupin vse višje. Razume se, da je možno izvajati tako linijo

v stalni borbi proti kolebljivcem, ki so se bali partizanske oblike vojne. Mnogi 'pametni' ljudje te vrste so se držali pravila, da je partizanska vojna lahko samo spremljevalec aktivnosti regularne narodne armade, da pa ne more biti glavno orožje nacionalne vstaje. Pravili so, da je odtezanje ljudi iz mest nepravilno, ker mesta ostajajo 'središče' borbe. Dokazovali so, da partizanska vojna lahko uspe samo v zaostalih in neprometnih deželah. Toda vse te argumente je razbilo dejstvo, da se je partizanska vojna enako razvila v vseh deželah Jugoslavije od Sandžaka in Bosne, ki nimata cest, do zelo komunikativne Slovenije.

Razen gornjih trditev so se kolebljivci sklicevali na razne zgodovinske teorije, ki so šle po svojem bistvu vse na to, da partizanska vojna sama po sebi še nikdar ni prinesla nekemu narodu svobode. Kljub tej 'teoriji' je narodno-osvobodilno gibanje v Jugoslaviji neprestano zmagovalo in tudi dalje zmaguje. Kako je bilo mogoče, da se je iz prvih malih partizanskih skupinic, sestavljenih v glavnem iz delavcev in intelektualcev, razvila tako velika oborožena sila naših narodov s tako splošnim sodelovanjem ljudstva?

Ne dvomno je, da bi bili naši uspehi nemogoči, če bi zanje ne bilo dovolj objektivnih pogojev v splošni mednarodni situaciji. In te pogoje je napravila sedanja vojna, v prvi vrsti zmagoslavna aktivnost Rdeče armade, kakor tudi perspektiva dveh ali treh velikih zavezniških front v Evropi. Navezanost osnovnih vojaških sil fašističnih imperialistov na velike fronte pomeni, da nasto

pi za neki narod, ki je enoten in trden v borbi za svojo svobodo možnost, da z razvijanjem partizanske vojne povezane s splošno narodno vstajo doseže odločujoče rezultate v borbi za svojo neodvisnost. Sovražniki na rodno-osvobodilnega gibanja nam često čitajo, da je partizanska vojna začela šele po Hitlerjevem napadu na SSSR. To naj bi pomenilo, da vodstvo narodno-osvobodilne vojske ni imelo iskrenih patriotskih, ampak neke druge namene.

Točno je, da je prava narodna vstaja začela šele po juniju 1941 leta. In naravno je, da je bilo tako. Vreči narod v vstajo v času, ko Hitlerjeve osnovne sile niso bile zaposlene na niti eni fronti, bi pomenilo voditi pustolovsko politiko. Sicer pa narodne množice tudi niso bile pripravljene, da bi se borile pod takimi pogoji. Angažiranje/zaposlitev/ Hitlerjevih osnovnih sil na vzhodni fronti ustvarja tudi za nas ugodne pogoje za oboroženo vstajo proti okupatorju. In kar je najvažnejše, samo dejstvo, da se SZ nahaja v vojski proti hitlerjevski Nemčiji, je vlila v naše ljudske množice trdno vero v zmago in pripravljenost za borbo. In šele v teh pogojih je mogel tovariš Tito, ki je načeloval že preje formiranim nelegalnim vojaškim komitetom, ki so pripravljali oboroženo akcijo, dati povelje o prehodu k partizanskim akcijam v vseh naših deželah s ciljem, da se te akcije razvijajo v smeri dviganja splošne vstaje. Objektivni mednarodni vojaški in politični pogoji so bili prvi faktor naših zmag. Naši narodi to vedo, in zato je njihova hvaležnost in ljubezen do slav

ne RA brezmejna.

Drugi faktor naših zmag je pravilno vede nje partizenske vojne. Narodi Jugoslavije so našli v maršalu Titu ne samo svojega političnega voditelja, ampak tudi vojskovodjo, ki je razporejal naše borbene sile natak na čin, da so bila vojna sredstva vedno izkoriščena do viška in da je vsaka večja zmaga dvignila našo vojsko na višjo stopnjo. Osnovna linija našega vojaškega vodstva je bila: razvijati male partizanske akcije v občo narodno vstajo, vzdrževati edinice v neprestani borbi, okrepiti jih v borbi, dvigati vodilne kadre in borce, razvijati iz partizanskih odredov močna jedra regularne vojske in s stalnimi zmagami in učvrščevanjem regularne vojske - ustvariti pogoje za končno uničenje okupatorja v naši deželi in zavarovanje sadov, ki so jih naši narodi dosegli v svoji borbi. To je prav za prav tudi linija razvoja narodno-osvobodilne vojske Jugoslavije.

Naše vojaško vodstvo je pokazalo isto težnjo za dviganje na višji nivo tudi v pogledu taktike. Taktika naših vojaških edinic je bila z ene strani vedno v skladu z močjo in taktiko sovražnika, z druge strani pa z močjo in stopnjo razvoja naših lastnih oboroženih sil. Od tod tudi linija razvoja od najbolj nevarnih partizanskih akcij, ki so bile uspešne vsled svoje številnosti, pa do svojevrstne kombinacije partizanske taktike in velikih frontalnih borb, v katerih je NOVJ dobila lik regularne armade. Ta proces se še vedno vrši. Še vedno nastajajo in rastejo mali partizanski odredi, ki prehaja-

je preko osnovnih oblik partizanske vojne, medtem ko se istočasno bijejo ogromne bitke v katerih sodelujejo celi naši korpusi, katerih delavnost je kombinirana z delavnostjo naše artilerije, tankovskih oddelkov itd. Tak proces razvoja naše vojske kakor tudi postopno dopolnjevanje in razvijanje taktike, sta nam dala vodeče kadre, ki so prešli vse oblike naše borbe in so se obogatili z velikimi operativnimi izkušnjami. Naš kader je popolnoma zrastel z našo vojsko.

Taka je bila osnovna linija genialnega vojnega vodstva maršala Tita, ki je naši narodno-osvobodilni vojski in vsem našim narodom prineslo tako velike zmage.

Tretji faktor, ki je igral odločujočo vlogo v razmahu narodno-osvobodilnega pokreta je njegov karakter in njegova notranja struktura. Mi smo že naglasili, da je naša narodno-osvobodilni pokret vsenarodno gibanje izgrajeno na narodno-osvobodilni platformi. Toda tudi to gibanje ima tudi nekaj specifičnih lastnosti, ki so mu v prvi vrsti prinesle zmage:

1. Najvidnejšo vlogo začetnika in organizatorja narodno-osvobodilne borbe je igrala Komunistična Partija Jugoslavije. Ona je bila edina splošna jugoslovanska stranka, ki je, zahvaljujoč svojemu doslednemu antifašističnemu stališču in posebno pravilnemu stališču v nacionalnem vprašanju Jugoslavije, - mogla združiti naše narode v enotnem patriotskem odporu in to v času, ko so se vrhovi starih uradnih strank stavili v službo okupatorju, ali pa so oceli šli v emigracijo, kjer so organizirali nove zarote proti svo-

jim lastnim naređom. Razen tega je bila tudi
ena edina sila, ki je mogla dati v službena
rodne osvoboditve kadre, prekaljene v ognju
borbe, kakor tudi trdno ilegalno organizaci
jo, ki je bila sposobna, da izvrši vse pri
prave za oboroženo akcijo. Tako je komuni
stična stranka odigrala vdečo patriotsko in
nacionalno vlogo v borbi narodov Jugoslavi
je. Njej so se nato pridružile tudi druge
svobodoljubne in demokratične sile tako, da
se je moglo najprej v nacionalnih okvirih, a
nekaj pozneje tudi v obče jugoslovanskem me
rilu formirati široko obče patriotsko vod
stvo narodno-osvobodilnega gibanja, oziroma
njegove organizirane politične sile - narod
ne osvobodilne fronte. To vodstvo se je u
stvarjalo v borbi, zato se je utrdilo na zno
traj in v njem ni več nih odnosov, ki so o
bičajni v neki prihodnji strankarski koali
ciji. Na ta način je bila v narodno-osvobodi
lilni borbi stalno zasigurana popolna eno
tnost vodstva, to pa je nedvomno najvažnej
ši razlog zmage narodno-osvobodilnega giban
ja in njegovega čedalje večjega razmaha. V
tem vodstvu je stopila v ospredje močna o
sebnost tovariša Tita in to ne kot strankar
skega predstavnika, ampak kot resničnega na
rodnega voditelja, ki je v vseh težkih si
tuacijah znal pokazati na najpravilnejšo pot
k novim zmagam. Nesporno je, da je strnjeno
nost ljudskih množic okrog Tita še jačje pod
prla in podčrtala enotnost vodstva.

2. Narodno-osvobodilna fronta ni bila ni
kdar neka strankarska koalicija, kljub svo
ji vsenarodni širini, kljub temu, da v njej
sodelujejo ljudje najrazličnejših političnih

idejnih nazorov. V njej so elementi koalicije igrali vedno podrejeno vlogo. Narodno-osvobodilna fronta je enotno vsenarodno gibanje, zgrajeno na vaških in mestnih množičnih odborih, ki na vodeča mesta ne dvigajo ljudi po strankarski pripadnosti, pariteti, itd., ampak po njihovi aktivnosti in sposobnosti v narodno osvobodilni borbi. Zahvaljujoč se taki svoji strukturi niso narodno-osvobodilnega pokreta slabila nikdar strankarska nadglasovanja in kolebanja, ampak je postalo iz dneva v dan čezdalje močnejša enotna borbena sila.

3. Vlastodržci stare Jugoslavije so uspeli vnesti med narode Jugoslavije nasproti in celo sovražtvo s svojo politiko nacionalnega zahtevanja in reakcionarnih protinarodnih sporazumov posameznih klik. Tisti, ki je hotel dvigniti te narode k borbi proti okupatorju, jim je moral najprej priznati polno pravico do samoodločbe. Narodi Jugoslavije so se začeli boriti proti okupatorju kot enakopravni narodi, ki se bore za svojo lastno svobodo, razvijajo svoje lastne narodne oborožene edinice v okviru NOVJ pod vrhovnim poveljstvom tovariša Tita in ustvarjajo svoje lastne organe borbe in oblasti. V narodno-osvobodilni borbi so se narodi Jugoslavije ponovno zblížali, v tej borbi so bili ponovno ustvarjeni moralno politični pogoji za skupno državno življenje, ponovno je prevladala misel, da je treba Jugoslavije ohraniti in da mora biti ona in edino ona močna domovina enakopravnih narodov. Če ne bi bilo narodno-osvobodilnega gibanja bi Jugoslavije ne mogel nihče obnovi-

ti. Pokazalo se je, da je bila ena od osnovnih pobud za mobilizacijo ljudskih množic Jugoslavije v borbi proti okupatorjem oživotvorenje davnih nacionalnih teženj, za katere so se zatirani narodi Jugoslavije zaman borili 20 let.

4. Na enak način je postavljeno tudi vprašanje demokratičnih pravic, ki so bile v stari Jugoslaviji odvzete ljudstvu. Dejstvo, da je narodno-osvobodilno gibanje priznalo te pravice, je pokazalo ljudskim množicam, da bo njihova bodoča domovina boljša od stare, kar jih je še bolj mobiliziralo v borbi proti okupatorju.

5. Nacionalne in demokratične pravice ni so bile narodom Jugoslavije samo obljubljene v besedah. Narodi so jih tudi sami v delu ustvarili. S formiranjem demokratičnih organov narodne oblasti v obliki narodno-osvobodilnih odborov, ki so se spontano pojavili, s formiranjem vrhovnih organov oblasti posameznih narodov, s katerimi so jim zagotovljene narodne pravice, so dobili narodi Jugoslavije še en dokaz, da bodo njihove nacionalne in demokratične težnje uresničene. Ti organi so istočasno tudi jamstvo, da bo tako. Ljudskih množic v Jugoslaviji ni moglo nič tesnejše povezati z narodno osvobodilnim pokretom, kakor uresničevanje njihovih demokratičnih in nacionalnih teženj v praksi. Preko teh sadov narodno-osvobodilne borbe proti okupatorjem so ljudske množice videli perspektivo svoje nadaljnje borbe. Jasno zavest o ciljih borbe in jasna perspektiva borbe vežeta vsakega poedinega borca na gibanje in paralizirata vsaka kolebanja,

ki se pojavljajo v težkih situacijah pri ne katerih slojih ljudstva.

Iz teh dejstev se jasno vidi, da se narodno-osvobodilno gibanje ni razvijalo samo kvantitativno, po svojem obsegu, po vplivu na množice, ampak tudi po svoji notranji strukturi, po liniji svoje borbene zavesti.

Osnovne ljudske množice so se povezale v točko borbe v trdno demokratično zvezo, ki bo sposobna dati novi Jugoslaviji resnično demokratičen lik. Ta dejstva se v prvi vrsti dala moč narodno-osvobodilnemu gibanju, edino s temi dejstvi se da pojasniti dejstvo, da premočni sovražnik ni bil v stanju zloiniti oboroženega odpora naših narodov.

+ + +

Zavedamo se, da pred nami stoje težke borbe in kadar govorimo o dosedanjih zmagah ne čemo reči, da je dobljena odločilna bitka. toda ogromna večina ljudskih množic Jugoslavije je trdno prepričana, da ni več daleč dan, ko bomo dobili bitko. To pa je največje jamstvo, da bo ta bitka tudi resnično dobljena.

Julij 1944.

ne
a-
nc
vu
ru
v
oo
e-
ti
-
,
-
r
o
.
a
x
-
o

981-15370

Univerzitetna knjižnica Maribor

S

90515

098115370

COBISS

Založil: Propagandni odsek
IX. korpuse NOV in PCJ
Izdelala: VT DK "ANDREJ"